Selma Soysal'ın Yazılarına Dipnotlar

Beril Çiler Arhatır / ciler.arhatir@boun.edu.tr
Eda Arslan /eda.arslan1@boun.edu.tr
Alp Eden/ eden@boun.edu.tr

Matematik Dünyası'nda Selma Soysal'ın ölümü üzerine yayımlanan kısa yazıdaki bilgilere dayanarak başlattığımız çalışmanın neticelerini paylaşmak amaçlı bu yazıyı hazırlamış bulunmaktayız.[1] Selma Soysal'ın bir gazete ve dört dergi yazısı 46 yıl süren akademik kariyerinden anılar ve yorumlarla doludur.[1-5]

Selma Soysal 1945'ten 1991'e kadar İstanbul Teknik Üniversitesi'nde çalışmıştır. Bu süre içinde üniversiteler yasası birçok kez değiştirilmiştir. Bu yasaların ilki 1946 yılında çıkan 4936 sayılı yasadır ve Özerk Üniversite Yasası olarak da anılmaktadır. 1946 yılı, Selma Soysal'ın kariyerinin de başlangıcına işaret etmektedir. 1960 yılında yürürlüğe giren 115 Sayılı yasa, içlerinde Selma Soysal'ın hocası Ratip Berker'in de bulunduğu 147 hocanın üniversiteden atılmasına yol açmıştır. 115 sayılı yasa da 1973 yılında 1750 sayılı yasa ile değiştirilmiştir. 1981 yılında çıkan 2547 sayılı yasa YÖK yasası olarak bilinir ve hükmü bazı değişikliklerle günümüze kadar devam etmektedir. Selma Soysal'ın 1982 yılında Milliyet Gazetesinde çıkan yazısının içeriğini bu yasa bağlamında düşünmekte yarar olabilir. Yazılarını yayın tarihi sırasına riayet etmeden inceleyeceğiz.

"Sevgili Hocalarım"

1930'lu yıllarda Türkiye'de matematiğin gelişmesinde belki de en önemli rolü oynamış olan üç Türk matematikçi ile yolları kesişmiş Selma Soysal'ın. Bu matematikçiler, hayatındaki önem sırasına göre Cahit Arf, Ratip Berker, ve Kerim Erim'dir. Selma Soysal'ın İTÜ vakfı dergisinin 26. sayısında, 1998 yılında yayımlanan *"Sevgili Hocalarım Cahit Arf–Ratip Berker"* başlıklı yazısında bu üç matematikçinin adları sıkça anılmıştır. "Anma" yazısı olarak nitelenen bu yazı 27 Aralık 1997'de Cahit Arf'ın ölümü üzerine kaleme alınmış; bu fırsatla 27 Ekim 1997 hayata gözlerini yuman Ratip Berker'den de söz etme fırsatı bulunmuştur. Yazıda ağırlıklı olarak Cahit Arf'ın, Selma Soysal'ın akademik kariyeri üzerindeki rolüne değinilmiş; aynı zamanda İstanbul Teknik Üniversitesi'nde asistan olarak başlayan ve 46 yıl süren hocalık serüveninin değişik köşe taşları sergilenmiştir.

Her ne kadar ağırlıklı olarak Cahit Arf ve Ratip Berker üzerine olsa da yazının içinde sık sık Kerim Erim'in adının geçmesi tesadüf değildir. Cahit Arf'ın da bir konuşmasında belirttiği gibi Kerim Erim İstanbul Üniversitesi Matematik Bölümünün kurulmasında en önemli rollerden birini oynamıştır:

"Enstitünün müdürü von Mises idi; fakat onun direktiflerinin yerine getirilmesini sağlayan Kerim Erim idi. Kerim Bey, gençlerin bir çok dileklerini hoş görür ve yerine getirirdi. 1940'dan sonra von Mises'in yerine Kerim Bey başkan oldu ve kendisine duyduğumuz saygı sayesinde bölümde iyi bir çalışma ortamı kuruldu." [6]

Kerim Erim'in İstanbul Üniversitesi Matematik Ensititüsü ve Matematik Bölümlerinin kuruluşunda önemli rol oynamış Alman Matematikçiler Richard von Mises ve William Prager ile ilişkisi başka bir çalışmada irdelenmiştir.[7] Kerim Erim, gerek bu matematikçilerin İstanbul Üniversitesi'ne kazandırılmasında gerekse de etkilerinin devam etmesinde büyük katkı sağlamıştır.

Selma Soysal

Kerim Erim'in Selma Soysal'ın hayatında ve kariyerinde oynadığı rolü yazılarından da takip edebiliyoruz.

"Fen Fakültesi son sınıfında Enstitütü direktörü Ord. Prof. Kerim Erim'den Einstein Relativite dersini alıyorduk. Bir ders sırasında Lorenz dönüşümleriyle ilgili bir bağlantıyı bir türlü anlayamamıştım; bunu hocaya söylediğimde dersin sonu gelmekteydi. Birkaç gün sonra Kerim hoca beni Ensitütüdeki odasına çağırttı: 'Bana güzel bir soru sordun, bu dersi ilk defa anlatıyorum inceledim, bu şöyle anlatılmalıydı' dedi ve yıl sonu diplomamı aldıktan sonra fakültede asistan olarak kalabileceğimi söyledi." (Sevgili Hocalarım, sayfa 91)

Doktoraya başlarken, ilk önce Selma Soysal'ın, sonra da dönemdaşı Asım Özkan'ın Kerim Erim ile ilgili anılarını aktarmak istiyoruz:

"Ben Cahit hocaya cebir üzerinde çalışmak istediğimi söyleyince 'Ben de istiyorum, ama Kerim Beye ne diyeceğiz senin için çok uğraştı' dedi. 'Konu bakımından tercih ettiğimi söylersiniz ayıp olmaz' dedim. İÜ Fen Fakültesi'ne kayıtlarımızı yaptırdık (ben Cahit Arf, Asım ise Kerim Hocanın yönetiminde)."[8]

Selma Soysal doktorasını cebir konusunda değil fonksiyonel analiz konusunda yapıyor ve belki de bu konuda Türkiye'deki ilk doktora tezini yazıyor. Doktora tezi ile ilgili sıkıntılarına ve yorumlarına yazının ilerleyen bölümlerinde yer vereceğiz. Doktora tez hocası Kerim Erim hakkında Asım Özkan, 30 Mart 2000 tarihinde Darüşşafaka Lisesi'nde Cahit Arf'ı tanıtmak amacı ile yaptığı bir konuşmada şöyle diyor: [9]

"Cahit Bey'in ilk doktora öğrencisi ben olacak ve düzlemde bir geometri probleminin pergel ve cetvel ile çözülebilme koşullarını araştıracaktık. Problem geometriden kaynaklanıyor olsa da salt cebir problemi idi ve bu problem yaşamının sonuna kadar Hocanın gündeminde kaldı. Ne yazık ki Cahit Bey ile olan bu anlaşmamız gerçekleşmedi. Çünkü Matematik Enstitüsünün müdürü Ord. Prof. Kerim Erim Beyin (öğrenciler matematikle ilgili her konuda "Allah Kerim" derlerdi) dağıtımında ben Kerim Bey'e düşüyordum. Kerim Erim Bey, 1933 Üniversite Reformu sırasında, Fen Fakültesinin ve özellikle Türkiye'deki matematik öğretiminin kendisine emanet edilmiş olduğu çok önemli ve her konuda son kararı verecek olan kişi ve büyük bir yurtseverdi."

Asım Özkan ile Selma Soysal'ın akademik kariyerleri daha ilerde de kesişiyor, örneğin Wilhelm Blaschke'nin İstanbul Üniversitesi'nde 1954-55 yılında verdiği diferansiyel geometri dersinde ikisi de dinleyici olarak bulunuyor, ikisi de Blaschke'yi Almanya'da ziyaret ediyorlar.[2]

"Prof. Blaschke'nin temin ettiği imkanlarla ertesi yıl Schwarzwald (Karaormanlar)daki Alman Matematik Araştırma Enstitüsünde bulunduğum sıralarda Cahit hocanın hocası olan Prof. Hasse'nin yine ünlü matematikçi Knesser'in oğlu olan damadıyla konuştum, doktoramın esas konusu olan sayılar teorsinde değil de, fonksiyonel analiz dalında olmasını yadırgamış gibiydiler." (Sevgili Hocalarım, sayfa 90)

1949 yılında verilen doktora sayısına baktığımızda inanılmaz bir sayı ile karşılaşıyoruz. Cahit Arf'ın öğrencileri: Selma Soysal, Güleç Altıntaş Büke ve Ali Sümer (fizik alanında); Kerim Erim'in öğrencileri ise Asım Özkan, Namık Oğuztöreli, Halil Yüksel, ve Suzan Kahramaner'dir. [10] Bu listeye Ankara Üniversitesi'nde verilen doktoralar da eklenirse sayı, sadece matematik alanında dokuza çıkıyor: Esat Egesoy, Nazıma Ergun ve Saffet Süray. [11, Ek II/6] Bu sayının aslında basit bir açıklaması var; 1946 yılında çıkan Üniversiteler Kanunu, asistanların en fazla 3 yıl içinde doktora tezi yazmalarını şart koşuyor.[3] İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'nde asistan kadrolarına atanmış matematikçiler de doktoralarını 1949 yılı içinde bitirmek zorunda kalıyorlar.

Cahit Arf'ın Tez Öğrencisi

Selma Soysal tez konusu ile ilgili sıkıntılar yaşamış ve konusunu değiştirmeyi düşünmüş ama değiştirmemiştir. Bu kararını yukarıda belirtilen tezini bitirme zorunluluğuna bağlayabiliriz. Selma Soysal'ın yaşadığı bu zorluğu, kendi dilinden aktaralım:

"Tezimin yazılması bitmiş, sözlü sınava hazırlanırken, Ankara Üniversitesi davetlisi olarak dünyaca ünlü Prof. Hamburger İstanbul'dan geçerken, Cahit Hoca onu havaalanında karşılar ve Enstitüde konferans vermesi için bir-iki gün İstanbul'da kalmasını rica eder. Prof. Hamburger, Hocaya Hilbert uzaylarında çalışan gençlerin bulunup bulunmadığını sorunca, Cahit bey bizim sonuçlardan haber verir. Hamburger[4]*, bu sonuçların Hilbert'in hocası olan Hellinger'in habilitasyon tezinin sonuçları olduğunu söyleyince hoca şaşırır." (Sevgili Hocalarım, sayfa 93)*[4]

"Tezimin orijinalliğinin bir anda silindiğini görmek beni çok üzdü. Hoca, sonsuz gruplar üzerinde bana yeni bir konu önerdi. Bunun çok vaktimi alacağını söylediğimde 'Ben bir iki gün düşüneyim' dedi ve ilk görüşmemizde 'Bu tezdeki varsayımlardan şunları değiştirirsek, geniş bir sınıfın invariantlarını bulabiliriz' dedi ve kısa bir zamanda yeni tezi hazırladık." (Sevgili Hocalarım, sayfa 93)

Tahminimize göre, Selma Soysal'ın tezinin ilk kısmı 22 Şubat 1950 tarihinde İstanbul Teknik

Üniversitesi Bülteni dergisine gönderiliyor ve bu makale 1949 yılı ikinci cildi ve ikinci sayısında çıkıyor. (tarihlerdeki gariplik bizim de dikkatimiz çekti doğrusu) Tezin bu ilk kısmının Hellinger'in habilitasyon tezinde de [12] olduğu ortaya çıkınca Selma Soysal, tezinin ikinci kısmı olarak 1953 yılında RFSUI da iki ardışık bölüm olarak yayınlanan makaleyi hazırlıyor. Bu birbirini tamamlayan iki makalede de Selma Soysal, hocası Cahit Arf'a yardımları için teşekkür ediyor.[5] Bu iki ardışık makalenin Mathematical Reviews'da çıkan değerlendirmesi Jacob Schwartz imzasını taşıyor. Bu değerlendirme makalenin orjinalliğinin nerede olduğunu açıkça ortaya koyuyor:

"Bu özgün durumda Hilbert uzaylarında projeksiyon değerli ölçümlere göre alınan integrallerin standart özellikleri gösteriliyor."[6]

Selma Soysal'ın Jacob Schwartz[7] ile yolları daha sonra da kesişiyor:

" 1961 yılının başlarında New York Üniversitesi'nden Profesör Schwartz konferanslar vermek üzere Ankara'ya davet edilmişti. Onun konferans ve seminerlerine katılmak için ben de Ankara'daydım. Cahit Arf benim yurtdışına gönderilmemi çok isterdi. Herhalde onun söylemesi ile olacak, Profesör Schwartz benim için MIT de ve Londra'daki Royal Academy'de kadrolar ayarlamıştı." [13]

Hayatı boyunca 16 doktora öğrencisi yetiştirmiş olan Cahit Arf'ın doktora öğrencilerinin ve tez konularının fazla bilinmediği kanısındayız. Ali Sinan Sertöz'ün yazısı bu konudaki önemli bir açığı kapatmaktadır. [14] Selma Soysal ilk tez öğrencisi olarak tez hocasını savunmak için söyle yazıyor:

"Sadece sekiz doktora yaptırmıştı ve öğrencilerinin sonradan verimsiz olduğu söylendi. Böylece başarısız gösterilmeye çalışıldı. Çok sinirlendim. Kimin problemi varsa, doktorası yarım kalmışsa onu yaptırıyordu. Kimin hocası tezinde yardımcı olmuyorsa ona yaptırıyordu."[8]([15] sayfa 60)

Gündüz İkeda ise aynı durumu şöyle değerlendiriyor:

"Cahit Arf'ın gerçek anlamda Türkiye'de öğrencisi olmadı; belki de çok büyük bir matematikçi olduğu için, belki de çalışmaları sıradan matematikçilere ağır geldiği için. Her halükarda bu durum Cahit Arf için değil Türk Matematiği için üzücüdür."[9]

Selma Soysal büyük bir matematikçinin ilk doktora öğrencisi olarak ondan beklenenlere karşılık veremediği için hep yüksünmüş ama bir yandan da gurur duymuş, duygularını şöyle ifade etmiştir:

"Cahit Hoca ise bana 'Geveziliği bırak, yazmaya bak, senden çok şeyler ummuştum, seni kardeşine şikayet ettim', diye herkesin içinde beni paylamıştı. Hayatımda hiçbir azar beni bu kadar onurlandırmamıştı, onun tarafından umulmuş olmak benim için çok şeydi."(Sevgili Hocalarım, sayfa 97)

Bu eleştirinin Selma Soysal'ın emeklilik töreni sırasında 1991 yılında yapılmış olması eleştiriyi daha da ilginç kılıyor.

Ratip Berker

"Sevgili Hocalarım Cahit Arf–Ratip Berker" isimli yazısının başlığından da anlaşılacağı gibi, doktora hocası Cahit Arf'ın yanında kendisini en çok etkileyen hoca Ratip Berker olmuş. Ratip Berker, çalışma konusunun akışkanlar mekaniği olması ve kariyerinin önemli bir bölümünü İTÜ Makine Mühendisliği Fakültesi'nde geçirmesinden dolayı matematikçiler arasında daha az bilinir bir isimdir.[10]

Erdal İnönü de Cahit Arf'ı anma yazısında dönemin en önemli iki bilim adamı olarak Cahit Arf'ın yanında Ratip Berker'i de anıyor. [16]

" Benim kuşağım için Türkiye'de bilim adamı deyince akla gelen iki isim vardı: Cahit Arf ile Ratip Berker."

O dönemde bu iki bilim adamının eserleri yurtdışından atıf alma konusunda adeta yarışıyor. [17] Selma Soysal bu tatlı rekabeti şöyle açıklıyor:

"Öğrencilik yıllarımda otuz yaşlarını iki üç yıl geçmiş bu iki hoca için öğrencileri adeta ikiye bölünmüştü. 'Ratip Bey-Cahit Bey hayranları' diye. Ratip Bey heybetli, çok disiplinli olmasıyla galiba bazılarını ürkütürdü, ben daha çok ikinci gruptaydım. Tabiatımın heyecanlı, oradan oraya atlaması benzerliği ile... Halbuki sonraları Ratip hocanın duygusal yönlerinin yakın izleyicisi olacaktım. Her iki hocanın öğrencisi, asistanı, kürsü arkadaşı olarak çok uzun yıllarım birlikte geçecekti."

(soldan sağa) Prof. Suzan Kahramaner, Prof. Ratip Berker, Eşi Ayşe Berker, Selma Soysal

1960 yılında üniversite ile ilişkileri kesilenlerin arasında Ratip Berker'in de bulunması Selma Soysal'ı üzdüğü kadar Cahit Arf'ı da üzüyor. 1991 yılında İTÜ'de Selma Soysal için yapılan emeklilik

töreninde Cahit Arf'ın *"Ben 147 olayını protesto için Üniversiteden ayrıldım"* dediğini aktarıyor Soysal.

Ratip Berker 1960 yılında üniversiteden ayrıldıktan sonra maddi zorluklara rağmen ilk önce Lille Üniversitesi'ne, sonra da Paris VI Üniversitesi'ne profesör olarak çalışmaya gidiyor. 1972 yılında yurda dönmeye karar verdiği zaman, Selma Soysal'ın o zamanki eşi, Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dekanı, Ratip Berker'i İzmir'deki evlerine davet ediyor.

"Ege Üniversitesi'ne geçmeye aklı yatmıştı ama İstanbul'a uğradığında Boğaziçi Üniversitesi'nden aldığı teklifi kabul ederek 1972'den 1979'a kadar hocalık yaptı. 1979'da yaş haddinden emekli oldu."

"Tarihte Büyük Kadın Matematikçiler"

Selma Soysal'ın kendi kariyeri ile ilgili değerlendirmeleri ve çekinceleri tüm yazılarında görülüyor. Türkiyedeki "ilk kadın matematik profesörü" olarak anılması nedeniyle de kadınları matematiğe yönlendirme konusunda kendine büyük sorumluluk düştüğüne inanıyor. Matematiğin kadınlar için iyi bir meslek olduğunu savunurken tarihteki örnekleri de vermeyi ihmal etmiyor.[11] Bell'in "Men of Mathematics" kitabından yararlanarak hazırladığı yazısında Sonya Kowalevsky, Sophie Germain, Emmy Noether ve Hypathia'dan söz ederken kendi durumunu da şöyle değerlendiriyor:

"Bell 'Sophie matematikle uğraşan kadınlara kader tarafından verilen uğurlu bir isimdir, yeter ki hayatlarında geniş fikirli hocalara rastlamış olsunlar...' diyor. Kader beni de Türkiye'nin en büyük matematikçisi Cahit Arf'ın öğrencisi yaptı, keşke bu temenni için S harfi yetmiş olsaydı diye düşünüyorum." [18]

"Şimdi, zaman zaman, matematik bilimine istediğim katkıyı yapmamış olmama üzülürüm; ama, bazen de, annemden ve hepsi çok iyi olan matematik hocalarından aldığım terbiyenin etkisiyle, İTÜ'de çok uzun süren hocalığın yanında bir yıl İstanbul Üniversitesi'nde ve "uçan profesörler"den biri olarak yedi yıl Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi ile altı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde verdiğim dersleri alan öğrencilerime benden birşeyler geçmiş olduğunu düşünerek teselli buluyorum." [19]

"Türkiye'nin ilk kadın matematik profesörünün özerk üniversite anıları"

Bilim ve Gelecek dergisinde *"Türkiye'nin ilk kadın matematik profesörünün özerk üniversite anıları"* başlıklı yazısının başlığı bile bilgi içermektedir. 1946 yılında çıkan *" Özerk Üniversite Kanunu"*, aynı yıl kurulan Ankara Üniversitesi ve 1944 yılında kurulmuş olan İstanbul Teknik Üniversitesi'nin kadrolarını düzenler niteliktedir ve akademisyenlere yeni iş imkanları doğurmuştur. 1949 yılında rekor sayıda verilen matematik doktoralarının da bu yasa ile oluşturulan kadroları doldurmakta önemli bir rol oynadığını daha önce belirtmiştik. Aslında İstanbul Üniversitesi'nde asistan olmak isteyen Selma Soysal'ın nasıl İstanbul Teknik Üniversitesi'ne asistan atandığını yazısında şöyle anlatıyor:

"Temmuz başında ailemin yanına gittim. Ağustos 1945'te İTÜ'de asistanlığa başlamak üzere İstanbul'a gelmemi bildiren telgrafı aldım, meğer Fen Fakültesinde açık asistan kadrosu kalmamış. 'Seni Teknik Üniversite'ye alıyoruz, bir iki aya kadar buraya kadrolar gelecek, zaten bizler orada da hocayız sonra buraya geçeceksin' demişti Cahit hoca."

Daha sonra İstanbul Üniversitesi'nde kadro açıldığı zaman ise oraya geçmek istemeyişinin sebebini şöyle açıklıyor:

"Beşiktaştaki evime Gümüşsuyu'na yakınlığı, İTÜ'de mühendis asistanlara verilen 2/3 ek maaşın Kerim hocanın gayreti ile bizlere de verimiş olması ve asistanların öğle yemeklerini para ödemeden yemeleri ve diğer başka nedenlerle Fen Fakültesine geçmek istemedim."

"Sınav sonuçları açıklandığında ben ve sonradan İTÜ'de profesör olacak olan Asım Özkan ancak yedek listedeydik. ... 1945 Ağustosunda İstanbul'a geldiğimde Kerim hoca bir dilekçe ile İTÜ İnşaat Fakültesi dekanına gitmemi söyledi. ... Gümüşsuyu binasına , dört yıl sonra yanımda sınıf arkadaşım Asım Özkan, elimizde dilekçelerle gitmiştim".

Bu kanunun olanaklı kıldığı kadrolarla, Soysal da 1945 yılında asistan olarak göreve başladığı İstanbul Teknik Üniversitesi'ndeki kariyerini 1991 yılında emekli olana kadar sürdürmüştür ve kendi ifadesi ile onbinlerce öğrenci yetiştirmiştir. Selma Soysal bu yazısında yine kendi kariyeri ile ilgili anılara ve hocalarının ona katkılarına yer veriyor.

"Matematiğin önemi"

Selma Soysal, 3 Şubat 1982 tarihinde Milliyet Gazetesi'nde *Düşünenlerin Düşünceleri* köşesinde yazdığı yazıda (yazının hemen yanında kardeşi Mümtaz Soysal'ın *"Haklar ve Ödevler"* başlıklı yazısı var) Nuri Kutulmuş Karahöyüklü'nün[12] Türkiye'de her şehirde bir üniversite olması gerektiği ile ilgili görüşlerine yer veriyor:

"Nuri Hoca, yüksek öğretimi yurt düzeyine yaymanın gençlere büyük şehirlerin bu-

nalımlarından geçmeksizin sağlıklı bir eğitim verilebileceğine, ailede öğrenci ve ülkede bunalımını azaltacağına inanırdı. Daha da ilginci, matematik öğrenimi ile bu yayılma arasında da kesin bir bağlantı görürdü."[20] *"Çeyrek yüzyıl önce apartman katlarında kurulmuş özel yüksekokulları eleştirdiğimi anımsayarak, ülkemizde birdenbire açılan, hocaları, kitapları eksik, fakat öğrencileri çok olan günümüzdeki bazı devlet üniversiteleri için birşeyler söylemekten çekiniyorum."*[19]

Aynı yazıda Soysal, Nuri hocanın matematik öğretmenlerinin matematik lisans öğrenimini görmüş olan kişiler arasından seçilmesi gerektiği fikrini Türk Matematik Cemiyeti'nin bir toplantısında hararetle savunduğundan da söz ediyor. 2013 ÖSYS Sınav sonuçlarına göre yüzkırkın üzerindeki matematik bölüm/programına yerleşen 5,614 öğrenci acaba Nuri hocanın hayalinin gerçekleşmiş olduğunu mu gösteriyor ?

Yazımızı Selma Soysal'ın hocalarını anma yazısının sunuş cümlesi ile noktalamak istiyoruz:

"Cahit Arf ve Ratip Berker hocalarım, üniversite yıllarında bana matematiğin güzelliğini sergilediler, matematik çalışma sevgisini öğrettiler, matematik de onları çok sevmişti, hem öğrencilerinin gözünde, hem de dünyada parladılar. Ben de İstanbul Teknik Üniversitesi'ni ve matematiği çok sevdim."

Teşekkür

Yazımızda temel rolü olan, İTÜ Vakfı dergisindeki yazıyı bulmamızda yardımcı olan Prof. Dr. Cengiz Dökmeci'ye, Prof. Dr. Asım Özkan'ın eserlerini ve yazılarını bizimle paylaşan kızı Prof. Dr. Füsun Uras'a, yararlandığımız birçok yazıyı temin eden Boğaziçi Üniversitesi Kütüphane referans sorumlusu Zeliha Günday'a, Hellinger'in makalesini bulmamızda yardımcı olduğu için Doç. Dr. Selçuk Demir'e ve yardımları için Yard. Doç. Alp Bassa'ya teşekkür ederiz.

Dipnot:

[1] Selma Soysal'ın adı geçen yazılarının çoğu Boğaziçi Üniversitesi'nde verilen bir Matematik tarihi dersi için yapılan bir dönem projesi sırasında toplandı ve incelendi.

[2] *"Prof. Blaschke'nin temin ettiği imkanlarla ertesi yıl Schwarzwald (Karaormanlar)daki Alman Matematik Araştırma Enstiütüsünde bulunduğum sıralarda Cahit hocanın hocası olan Prof. Hasse'nin yine ünlü matematikçi Knesser'in oğlu olan damadıyla konuştum, doktoramın esas konusu olan sayılar teorsinde değil de, fonksiyonel analiz dalında olmasımı yadırgamış gibiydiler."* (Sevgili Hocalarım, sayfa 90)

[3] 1946 yılında yürürlüğe giren Üniversiteler Kanunu'nun 38. Maddesine göre: *"Doktora yapmamış veya tıpta uzmanlık yetkisi kazanmamış ve mühendislik veya mimarlıkta veya uzmanlık sınıfı bulunmayan tıp dallarında geçici 6.* ve 7. maddelere göre yeterlilik imtihanı vermemiş asistanlar, asilliklerinin onandığı tarihten başlayarak üç yıl içinde doktora veya uzmanlık veya yeterlilik imtihanını vermekle ödevlidirler. Bunu bu süre içinde sağlayamayanların veya üniversitede asistan olarak çalışmakta devamları gerekli görülmeyenlerin tayinlerindeki usule uyularak üniversite asistanlığı ile ilgileri kesilir."*

[4] Hamburger'in hayatı ile kısa bilgiye Grimshaw'un makalesinden [20] ulaşılabilir. Hamburger 1947-1953 yılları arasında Ankara Üniversitesi'nde Profesör olarak çalışıyor. Ernst Hellinger tabii ki Hilbert'in hocası değil, durum tam tersi, 1907 yılında doktorasını Hilbert'in gözetiminde Göttingen üniversitesinde tamamlıyor, doktora tezinin başlığı şöyle *"Die Orthogonalinvarianten quadratischer Formen von unendlichvielen Variablen"*. Habilitasyon tezini ise 1909 yılında tamamlıyor [12]

[5] *"Kendisine mevzuunu da borçlu olduğum bu çalışmanın devamınca verimli tavsiyeleriyle bana yol gösteren sayın hocam Prof. Dr. Cahit ARF'a en derin şükran hislerimi ifade etmeği kendim için şerefli bir vazife sayarım". ("Sur certains ensembles ordonnés de projecteurs dans l'espace de Hilbert. I"* Rev. Fac. Sci. Univ. Istanbul. Ser. A. 18 (1953) 305-321.

[6] İngilizce metnin orijinali şöyle *"The standard properties belonging to Hilbert-space integrals relative to projection-valued measures are then established in this novel situation."* (Mathematical Reviews MR 0076313)

[7] Jacob Schwartz'ın ODTÜ ye 1961-1962 konuşma vermeye geldiğini biliyoruz ama tarihlerini ve konuşmasının başlığını bulamadık.

[8] Cahit Arf'ın İstanbul Üniversitesinde verdiği doktoralar: Güleç Altıntaş Büke (1949); Selma Soysal (1949); Ali Sümer (1949 Fizik); Hilal Pamir (1953); Nakibe Uzgören (Topuz) (1953); Kemal Özdoğan (1954); Şüküfe Yamantürk (1955); Bediz Asral (1955); Bahattin Şamlı (1957); Ahmet Yüksel Özemre (1960 Fizik); Neş'et Ayırtman (1961); Özdem Çelik (1961). Cahit Arf'ın Ortadoğu Teknik Üniversitesinde hocayken verdiği doktoralar: Gültekin Büyükyenerel (1972); Halil İbrahim Karakaş (1974); Şerif Yenigül (1977 Ege); Murat Kirezci (1981); Azize Hayfavi (1983). Toplam 17 doktora vermiş Cahit Arf, ikisi Fizik diğerleri Matematiğin değişik konularında. Selma Soysal'ın yazılarında gördüğümüz bazı tutarsızlıkları dipnotlarda belirtmeye çalıştık, bu dipnot onlardan biri.

[9] *"To my regret, however, Cahit Arf never had pupils (in true sense) in Turkey; it might be because he is too great, or because his works are too hard for common mathematicians. In any case, it is a pity not for Cahit Arf but for Turkish Mathematics." (Masatoshi G. İkeda ,Cahit Arf's Contribution to Algebraic number Theory and Related Fields, Turk. J. Math., 22, (1998), 5-14.)*

[10] Ratip Berker'in kapsamlı bir özgeçmiş ve yayın listesine 75. yaşı dolayısı ile anısına yayınlanmış İstanbul Teknik Üniversitesi Bülteninin 1986 yılı, 39. Cilt. 3/4 numaralı sayılarında ulaşılabilir. bu sayılara ulaşmamızda yardımcı olan Cengiz Dökmeci'ye teşekkür ederiz. Daha kısa bir özgeçmişi ise uzun bir süre görev aldığı TÜBİTAK'ın sayfasında bulunmaktadır.

[11] *"Bence matematik erkeklerden daha çok kadınlara uygun bir daldır. Tüm bilim dalları tutkuyu gerektirir, ayrıca matematik sezgi de zorunludur. Hem tutku, hem de sezgi kadınlarda vardır, üstelik kadın matematikçiler daha yürekten anlatıyorlar." ("Tarihte Büyük kadın matematikçiler")*

[12] M. Nuri Karahöyüklü 1958 yılında doktora tezini Rudolf Weyrich'in danışmanlığı altında tamamlıyor. Tezinin başlığı " Gegenbauer polinomlarının generatris fonksiyonu ve bu polinomların integral ifadesinde rastlanan polinomlar". [10] Rudolph Weyrich Ratip Berker'in çabaları ile İstanbul Teknik Üniversitesi'ne çağrılıyor, onun gelmesi sebebi ile Selma Soysal Fransa'daki akademik çalışmalarını kısa kesmek zorunda kalıyor.

[13] Selma Soysal 1950-1951 yılları arasında Centre de Recherches Scientifiques bursu ile Henri Poincare Enstitüsü'nde bulunmuştur.("Sevgili Hocalarım Cahit Arf–Ratip Berker") Paristeyken bursu bir yıl daha uzatılmıştır fakat İTÜ'den aldığı bir yazıda derhal Türkiye'ye dönmesi istenir. Çünkü Almanya'dan Prof. Rudolph Weyrich getirilmiş ve soyut problemlerle uğraşmak İTÜ'ye yarar sağlamaz kararına varılmıştır. Selma Soysal, bu yanlış kararın acısını, bu konuda yetişmiş eleman olmadığı için yıllar boyu çektiklerini

belirtmiştir. (Cumhuriyet'te İz Bırakanlar 10.yıl Kuşağı kitabından [15])

Kaynakça:

[1]" Matematiğin önemi", Milliyet Gazetesi, 3 Şubat 1982, sayfa 2.

[2] "Sevgili Hocalarım Cahit Arf-Ratip Berker" , İTÜ Vakıf Dergisi, Sayı 26,1998, sf. 86-97.

[3] "Tarihte Büyük Kadın Matematikçiler", Bilim ve Ütopya Dergisi, Sayı 72, Haziran 2000

[4]"Türkiye'nin ilk kadın matematik profesörünün özerk üniversite anıları", Bilim ve Gelecek Dergisi, Sayı 28, Mart 2006, sf. 64-70.

[5] "Türk Matematiğinin Hanımefendisi Suzan Hoca'nın ardından", Bilim ve Gelecek, sayı 28, Haziran 2006, sf. 92-93.

[6] Arf, Cahit, "İstanbul Üniversitesindeki Matematik çalışmaları hakkında bazı izlenimler ve anılar" sayfa 37-44, Erdal İnönü, 1923-1966 Dönemi Türkiye Matematik Araştırmaları Bibliyografyası ve Bazı Gözlemler, ODTÜ, Ankara, 1973.

[7] Eden, Alp, Irzık, Gürol, "German mathematicians in exile n Turkey: Richard von Mises, William Prager, Hilda Geiringer and their impact on Turkish mathematics", Historia Math. 39 (2012), No. 4, 432-459.

[8] *"Sevgili Hocalarım Cahit Arf-Ratip Berker"* , İTÜ Vakıf Dergisi, Sayı 26,1998, sf. 86-97.

[9] Asım Özkanın Darüşşafaka Lisesinde verilmiş bi konuşmasının metninden. Bu metni bizimle paylaştığı için kızı Füsun Uras'a teşekkür ederiz.

[10]Günergün, Feza ve Ata, Kaan (2007) "İstanbul Üniversitesi'nde Araştırmanın Kurumsallaşması: 1933 Reformunu İzleyen Otuz Yıl İçinde Yapılan Doktoralar", Türkiye'de Üniversite Anlayışı'nın gelişimi 1861-1961 (der. N.K. Aras, E. Dölen and O. Bahadır), Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara, s.163-189 and s.501-517

[11] Türkiye'de Üniversite Anlayışı'nın gelişimi (1861-1961), Editörler Namık Kemal Aras, Emre Dölen, ve Osman Bahadır, TÜBA yayınları, Ankara, No.15, 2007.

[12] Ernst Hellinger, "Neue Begründung der Theorie quadratischer Formen von unendlichvielen Veränderlichen", Journal für die Reine und Angewandte Mathematik 136, 210-271 (1909); auch sep. Habilitationsschrift Marburg, 62 S. (1909).

[13] *"Türkiye'nin ilk kadın matematik profesörünün özerk üniversite anıları"*, Bilim ve Gelecek Dergisi, Sayı 28, Mart 2006, sf. 64-70.

[14]Sertöz, Ali Sinan, *"A Scientific Biography of Cahit Arf (1910-1997)"* , 2013, arXiv:1301.3699.

[15]Firdevs Gümüşoğlu, Cumhuriyette İz Bırakanlar 10.Yıl Kuşağı, Kaynak Yayınları, no. 338, İstanbul, 2001.

[16]Cahit Arf anısına, Bilim ve Teknik dergisinin 363. sayının eki, Şubat 1998.

[17]Erdal İnönü, 1923-1966 Dönemi Türkiye Matematik Araştırmaları Bibliyografyası ve Bazı Gözlemler, ODTÜ,Ankara,1973

[18] *"Tarihte Büyük Kadın Matematikçiler"*, Bilim ve Ütopya Dergisi, Sayı 72, Haziran 2000

[19] *"Türkiye'nin ilk kadın matematik profesörünün özerk üniversite anıları"*, Bilim ve Gelecek Dergisi, Sayı 28, Mart 2006, sf. 64-70.

[20] Grimshaw, M. E.,*Hans Ludwig Hamburger, J. London Math. Soc.* , 33 (1958) 377–383.